

За Оратора на Цицерон

Въпросът за ораторското изкуство е стар почти колкото света. С появата на речевата комуникация се появяват и първите опити да се използва живото слово за въздействие върху човешкото съзнание и поведение. Именно сугестията (внушението) и контрасугестията (опитите да се отхвърли внушението) са механизмите, повлияли върху речевото развитие на човечеството. Движещите сили в развитието на втората сигнална система "са редуващи се реципрочни усилия да се въздейства върху поведението на другия и да се противостои на това въздействие."

Най-старите сведения за запазени речи или откъси от тях идват от старите източни империи Китай и Индия, а също от времето на Древен Египет и Шумерското царство.

Историческите сведения дават основание да се счита, че са били познати и използвани военните речи и някои други видове от политическото красноречие. Обсъждани са и теоретически въпроси на ораторското изкуство, най-вече във философските школи и училища.

Да умееш да привлечеш вниманието на слушателя, да го убедиш в правотата на своите доводи, да го накараш да действа, както ти искаш, е нещо, което разкрива силата на оратора. И това е било известно от дълбока древност.

Първите сведения за ораторски изяви в Древен Рим са от III век пр.н.е., за което свидетелстват първите записани и запазени речи. Много вероятно е началото да е още по-далеч във времето, тъй като става въпрос преди всичко за ритуално красноречие - похвални и надгробни слова, а също и съдебни речи. Първи век пр.н.е. обаче е времето на разцвета и упадъка на римското красноречие и реторика. Републиката като демократична форма на управление се оказва най-добрата предпоставка за засиления интерес към обучението по реторика и практикуването на усвоеното при участие в политическия живот. Всепризната е и ролята на древногръцкото влияние, което се оказва определящо за римската реторика.

Историята на Рим се твори от талантиливи оратори като Марк Порций Катон Старши, Гай и Тиберий Гракх, Марк Антоний, Луций Крас и много други. На Катон се приписва сентенцията: "Знай нещата - словото ще дойде само".

Като най-велик след великите обаче се посочва Марк Тулий Цицерон (106-43 г. пр.н.е.). Блестящ съдебен и политически оратор, той е и автор на редица теоретически реторически съчинения: "Оратор", "За оратора", "Брут или за прочутите оратори", "Топика" и мн. др. Според К. Василев: "Речите на Цицерон ... могат с пълно право да се разглеждат като истински образец на класическото живо реторично слово на античността. По съдържание, по идейна програма те изразяват прогресивна за онова време политическа мисъл, носеща и редица утопични тенденции, а по форма това слово е въплъщение на законността и републиканския демократически патос на най-светлите умове на древноримската държава".

Трактатът *Ораторът на Цицерон* включва 12 книги, посветени на два основни предмета - оратора и системата на красноречието. Като обобщава опита на древногръцката и римската реторика, Квинтилиан разработва своята теория за предмета на реториката, формулира нейната цел, основни принципи и правила, граници на приложение, обосновава нейния научен статут и посочва мястото и сред другите науки, ползата от нея и обосновава необходимостта от изучаването ѝ.

Като прави преглед на вижданията за същността и предмета на реториката, в крайна сметка Квинтилиан се съгласява с мнението на Цицерон, че "реториката е наука за говорене добре, но добре да говори знае само ораторът" и допълва, че "предметът на реториката са всички неща, каквито и да са те, за които ще и се наложи да говори."

Цицерон е безспорният авторитет, на когото се позовава Квинтилиан в теоретичната част, докато методиката за подготовка на оратора е негово собствено откритие, при това апробирана практически и след това осмислена теоретически.

Трактатът разработва детайлно въпросите на съдебното красноречие, видовете речи, езика и стила на речта, методиката за подготовка на устното публично изказване и неговото произнасяне. Последната книга е посветена изцяло на оратора - какъв трябва да бъде и как да постигне успех и признание.

Наред с блестящата си кариера в съда и политиката, Цицерон създава редица теоретични произведения, в които разработва проблемите на историята и теорията на реториката. Разработва въпросите за техниката на конструиране и произнасяне на речта; за родовете и видовете ораторско изкуство; за качествата на оратора.

Според него оратор "е този, който може да говори за каквото и да се наложи разумно, стройно, красиво, паметливо, влагайки в произнасянето на речта необходимото достойнство".

В трактата си "За най-добрият род оратори " той посочва, че "Най-добрият оратор е оня, който със словото си и учи слушателите, и им доставя удоволствие, и им прави силно впечатление. Да учи е задължение на оратора, да доставя удоволствие е чест, оказвана на слушателите, а да прави силно впечатление е необходимо".

С името на Цицерон се свързва цяла епоха в римската реторика и ораторско изкуство. Неговите речи се коментират и изучават, те стават и образеца, по който иска да се работи сто години по-късно Квинтилиан.

Краят на Цицерон бележи и края на голямото красноречие в Рим поради засилването на монархическата институция и липсата на политическа свобода в сената. Своите позиции запазва донякъде съдебното красноречие, но и то е повлияно от новите условия на живот в империята.

За Цицерон човекът по природа е същество, което е устроено за обществен живот, и той вижда в това основната причина за образуване на държавата. Според Цицерон една държава е група от хора, които признават обща права и извличат от тях обща полза. Цицерон има предвид обаче не толкова правата, които възникват според случая чрез съответното законодателство на държавата (така наречените позитивни закони), а държавата според него, както и според Аристотел е едно принципно приоритетно правово общество, което се ползва с човешкия разум.

Цицерон подхваща една мисъл на стоиците - група елинистични философи - които казват, че цялото така наречено позитивно право, което се налага от държавата и правителството, получава своята валидност от вечните неписани природни закони,

които не са нищо друго освен разум. В края на краищата природните закони според стоиците са Божите закони, които притежават силата да определят кое е справедливо и кое не е, докато Аристотел отрича в своите по-късни трудове тази гаранция за валидност на природните закони и произхождащите от тях права. Но за църковните отци на процъфтяващото християнство философията на Цицерон добива голямо значение далеч сред времето на средновековието.

Природните закони се основават на понятието Вселенски разум. Тъй като ние като хора сме участници във всичко това, оказва се, че всички хора са еднакви, всички имат еднакви права и за това трябва да се упражняват в любов към човека, благотворителност и милосърдие.

Цицерон е загрижен и за качеството на конкретните (позитивните) закони, защото ако те не бъдат ориентирани към всеобщите природни закони, към добродетелите и към връзките с боговете, а следват само чистата полза, изобщо няма да има справедливост

И според Цицерон държавата има цели, а именно:

- да се грижи за правата и справедливостта сред гражданите

- да отблъсква външните врагове и

- да умножава общите блага .

Днес бяхме казали, че става дума за ценности като:

- правова държава

- външна сигурност и

- благосъстояние

Ако това теоретически бъде добре обмислено, то във всекидневния живот - както още при Аристотел - възниква въпросът: Кой дава съдържание на принципите, кой дефинира в детайли кое е справедливо и кое е несправедливо?

Наред с насоката към природните закони в "mos maiorum" (в наследените от предците нрави) Римската република има един вид исторически компас. Той се артикулира според случая на събранието на най - възрастните в сената.

Цицерон познава всички теоретически постановки на Аристотел и другите гръцки философи за предимствата и недостатъците на различните форми на власт и на различните основни закони, тъй че той вижда гаранцията за съществуването на държавата (публично - правната общност) в една смесена форма.

Тъй като Цицерон живее в крайната фаза на Римската империя е понятно, че той вижда в Консулството кралския (императорския) в сената аристократическия и в народното събрание демократичния елемент на държавата. Някой от тези идеи намират израз по - късно през 18 в. в учението на Монтескьо за разделението на властите и Русо хвали начина по който Римляните в Народното събрание вземат демократични решения.

Въпреки че в Рим в гласуването участват и представители на средните и нисшите народни слоеве и чрез избора за власт се легитимират високопоставени държавни служители, Цицерон не предлага способ или институция чрез които многобройните хора с граждански права в и извън Италия биха могли да участват във властта.

Този нерешен партиципален проблем довежда след смъртта на Цицерон (43пр. Хр.) до едноличната власт на римските императори, които със своите служители и войници владеят огромната империя около Средиземноморието. Но още Цицерон се е опасявали

предупреждавал за най - лошото (Т1/11)

В географските измерения и многобройността на народите днешния ЕС може да се сравни с Римската империя, а и днес все още се борим за едно подобаващо сътрудничество между всички граждани на Европа.

Обобщение:

- Както при Аристотел, така и при Цицерон общото благо надделява над личния интерес
- Има всеобщо природни закони, които в по-ново време се позовават на Бога (са божествено обосновани). Тук е и началото на едно постепенно премахване на неравенството сред на хората, което Аристотел е приемал за нормално, например за робите и жените.
- Цицерон не може да възпре упадъка на римските добродетели (ценности) -В частност проблемът с политическото сътрудничество в големите държави остава нерешен.